

# Möklinta kyrka

## Inre renovering 2008

Antikvarisk kontroll

Möklinta prästgård 5:1  
Möklinta socken  
Västmanland

*Helén Sjökvist*



# Möklinta kyrka

## Inre renovering 2008

Antikvarisk kontroll

Möklinta prästgård 5:1  
Möklinta socken  
Västmanland

*Helén Sjökvist*

Utgivning och distribution:  
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen  
Stora gatan 41, 722 12 Västerås  
Tel: 021-80 62 80  
Fax: 021-14 52 20  
E-post: [info@kmmmd.se](mailto:info@kmmmd.se)

© Kulturmiljövård Mälardalen 2009

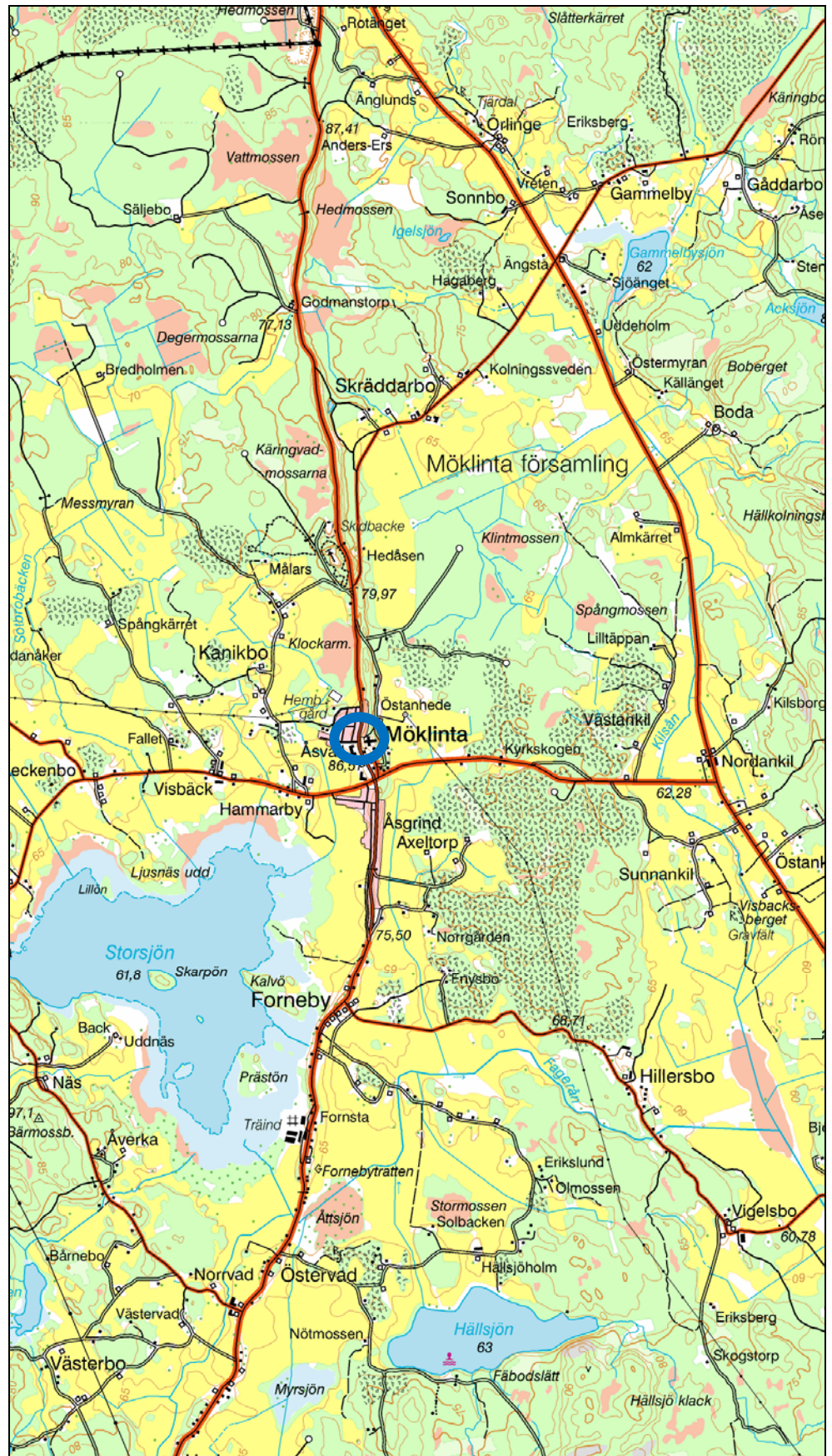
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408  
ISBN: 978-91-86255-28-2

Tryck: Kulturmiljövård Mälardalen 2009.

## Innehållsförteckning

Inledning.....	2
Bakgrund.....	2
Kyrkans bakgrund.....	2
Kända inre renoveringar.....	3
Medeltida målningar.....	4
Genomförda arbeten.....	5
Rengöring av väggar och valv.....	5
Retuschering av skadade bänkar.....	8
Nya skåp under läktartrappa.....	9
Nya eldragningar.....	9
Övrigt.....	9
Utvärdering.....	10
Referenser.....	11
Kart- och arkivmaterial.....	11
Otryckta källor.....	11
Litteratur.....	11
Tekniska och administrativa uppgifter.....	11



Figur 1. Kyrkans läge markerat med en ring. Utdrag ur gröna kartan. Skala 1:50 000.

# Inledning

Under 2008 har Möklinta kyrka genomgått en inre renovering. Tillstånd till arbetet med rengöring av väggar och valv gavs av länsstyrelsen 2006-10-09 (dnr 433-10927-06). Ett särskilt tillstånd för byte av elkablar och installation av ny elcentral gavs 2006-10-09 (dnr 433-10925-06). Tillstånd till nya förrådsutrymmen under läktaren lämnades 2007-09-21 (dnr 433-10030-07). Arbetet har stått under antikvarisk kontroll av Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen.

## Bakgrund

### Kyrkans bakgrund

Möklinta kyrka ligger högt belägen på Möklintaåsen och dominerar den omgivande bebyggelsen och landskapet. Kyrkobyggnaden är troligen uppförd under 1470-talet i gotisk stil. Den brukar sägas tillhöra en grupp kyrkor som kallas ”Torsångs-Nysätrgruppen”, vilka är rektangulära och tegelornerade gråstenskyrkor av en typ som finns i norra Svealand.<sup>1</sup> Ursprungligen omfattade kyrkan dagens långhus med rakslutet kor och ett vapenhus vidbyggt i söder.<sup>2</sup> År 1619 tillbyggdes det norra koret, numer kallat Mariakapellet, och 1743–44 tillbyggdes sakristian till nuvarande storlek.

Socknen finns emellertid omtalad första gången redan 1339.<sup>3</sup> Kyrkans takresning förändrades efter en brand i maj 1789.<sup>4</sup> Det branta medeltida taket ersattes med ett för tiden mer modernt tak med avfasade gavlar och brutet tak. 1932 genomfördes dock en restaurering vid vilken man återskapade den branta takresningen.

Porten in till vapenhuset på kyrkans södra sida kan ev. ha medeltida ursprung. Eftersom smidet är av något olika karaktär tror man att det kan härstamma från något olika tider. Smidet runt nyckelhålet och de franska liljorna tros vara äldst medan de sirliga gren och bladverken, pentagrammen och vapensköldarna kan vara senare.



Figur 2. Möklinta kyrka och kyrkogård markerad på ett utsnitt av 1833 års karta över komministergården Östanbede.

<sup>1</sup> Lannergård 1979.

<sup>2</sup> Hammarskiöld.

<sup>3</sup> Lannergård 1979.

<sup>4</sup> Ahlberg 2000.



Figur 3. Möklinta kyrka sedd från sydväst. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 4. Södra entréporten med medeltida smide. Foto: Helén Sjökvist.

## Kända inre renoveringar

Kyrkans interiör präglas bland annat av de så kallade gubbvalven och det stora altarskåpet som härstammar från Antwerpen omkring 1510. Valven är slagna utan sköldbågar, alltså samtida med murarna. Valvens baser är femsidiga och sträcker sig ner till ca 1,80 m ovanför golvnivå. Den första bänkinredningen finns omtalad från en stor interiör ombyggnad som genomfördes 1625–1635.<sup>5</sup> Samtidigt tillkom den predikstol som fortfarande är i bruk. På 1640-talet uppfördes även två läktare; en i väster för ”folks myckenhets skull” och den andra över norra korsarmen för att inrymma den nya orgeln. En nya bänkinredning tillkom sedan även på 1760-talet.

Den 16 maj 1790 skadades kyrkan svårt av en brand. Det tjärade, spåntäckta taket hade fattat eld på grund av gnistor från sakristians skorsten. Främst skadades taket men även blyinfattningar på fönstren och vissa inventarier skadades i branden. Vid reparationsarbetena försågs kyrkan med ett för tiden modernt brutet sadeltak istället för det högresta sadeltaket som den tidigare haft.

På 1860-talet ersattes det gamla tegelgolvet i koret med ett brädgolv och gravhällarna som tidigare legat där flyttades ned till mittgången. Åren 1892–94 genomgick kyrkan en stor exteriör och interiör renovering. Kyrkorummets valv och väggar bilades av för att få jämnare putsytor och avfärgades därefter i en ljus gul nyans med pelarna något mörkare för att framhäva deras dekorativa och konstruktiva funktion. Strålknutar dekorerades med blå stjärnor eller enkla rosetter. I koret tecknades röda kantlinjer och matt, blått schablonmönster. Runt korfönstret gjordes schablonslingor. Nya furugolv blev inlagda i kyrkorummet I vapenhuset göts cementgolv. Öppna bänkinredning byggdes och ådrades i ekimitation.

Nästa stora renovering genomfördes 1932. Exteriört återställdes bland annat kyrkans takfall till sitt tidigare branta sadeltak. Interiört innebar renoveringen enligt uppgift att kyrkorummets valv och väggar knackades rena in på muren och putsades på nytt samt avfärgades. I vapenhuset gjorde mer varsam putsavknackning, varvid medeltida målningar kunde friläggas och restaurerades. Koret belades med nytt kalkstensgolv (Yxhult) och altarringen vidgades. I vapenhuset och norra sidokapellet lades tegelgolv medan kyrkorummet fick nytt furugolv. Den öppna bänkinredningen från 1890-talet byggdes om så att ryggarna blev slutna, nya gavlar blev uppsatta. Dessa marmorades i blå ton med bruna fyllningar i de nya gavelpartierna.

---

<sup>5</sup> Hammarskiöld.

Åren 1947–50 genomfördes en mindre renovering av interiören då norra koret omvandlades till ett dopkapell. I samband med detta lagades och avfärgades även valven i kyrkorummet. En ny avfärgning gjordes 1965 då även bänkinredningen målades om. År 1993 byggdes kapprum och WC under läktaren. Åren 2003–2004 rengjordes Mariakapellets valv och väggar från plastfärg och målades med en linoljaemulsion.



Figur 5. Korvalvet före rengöringen. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 6. Thomas Wängelin tillverkar gomma pane. Foto: Helén Sjökvist.

## Medeltida målningar

I vapenhuset finns rester av medeltida målningar vilka togs fram och konserverades i samband med renoveringen 1932.<sup>6</sup> Dessa utgörs av ornamentala dekorationer i rött och återfinns i valvet, på den västra väggen samt kring portalen in till kyrkorummet. Valvets slutsten är dekorerad med en åttauddig stjärna. Grupper av två, tre eller fyra cirklar med inskrivna kors är målade där valvets ribbor förgrenar sig samt i dess skärningspunkter. Vid ribbornas anfangspunkter i öster och söder finns huvuden som målats med röda konturer. Det östra huvudet har försetts med en målad krona och den södra med en biskopsmössa. Den västra väggen har ett målat flätverksornament. Portalen har en målad omfattning med kvaderdekor.

I kyrkorummet finns enstaka uppgifter om tidigare målningar. Enligt en beskrivning från 1894 lär det ha funnits ”å kapitålet till första pelarraden ett band af röda uddar”. I samband med renoveringen 1932 högs puts ned från valv och väggar inne i kyrkorummet utan att någon konservator var närvarande, ett tillvägagångssätt som starkt kritiserades från Riksantikvarieämbetets sida. Därmed förmodas de eventuella målningar som funnits ha gått om intet.

---

<sup>6</sup> Broström.



# Genomförda arbeten

## Rengöring av väggar och valv

Väggar och valv har rengjorts med en variant av gomma pane tillverkad av vetemjöl, vatten, kopparsulfat och målar-soda. I kyrkorummet tycks all puts ha knackats ned i samband med reoveringen 1932 och man har idag en puts med en relativt ”död” ytstruktur. Små nålsprickor var vanligt förekommande i putsen men endast ett fåtal större sprickor fanns. Bland annat fanns en sättningspricka över det sydvästra fönstret vid läktaren. Denna sattes igen med kalkbruk.

I vapenhuset var det något större problem med rengöringen än i kyrkorummet. Möjligen kan detta ha att göra med att utrymmet inte är uppvärmt. För att få rent väggarna fick man använda sig av både gomma pane och Akapad-svampar.

De bevarade medeltida målningarna i vapenhuset tycks vara i det närmaste helt retuscherade i samband med framtagningen 1932. Den ursprungliga målningen tycks ha haft en något mer ljusröd karaktär. Exempel på detta återfanns bland annat på livsträdet på vapenhusets västra vägg.



Figur 7. Östra valvet mot norr före rengöring. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 8. Västra valvet mot söder före rengöring. Foto: Helén Sjökvist.



Figur 9. Korvalvet före rengöring. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 10. Mittvalv mot norr före rengöring. Foto: Helén Sjökvist.



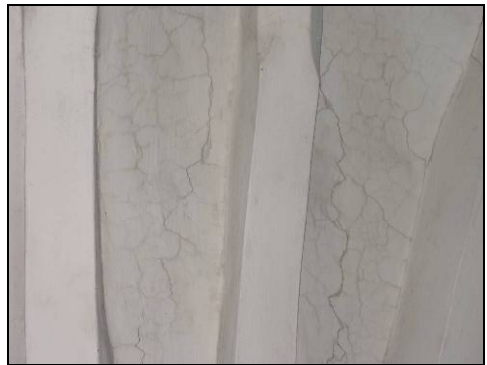
Figur 11. Mittvalv mot söder före rengöring. Foto: Helén Sjökvist.



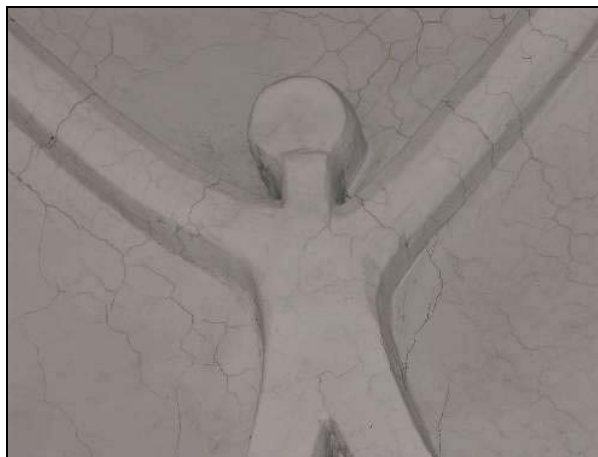
Figur 12. Mittvalv mot norr före rengöring. Foto: Helén Sjökvist.



Figur 13. Västvalv mot söder före rengöring. Foto: Helén Sjökvist.



Figur 14. Nälsprickor i putsen på läktaren, nordvästra hörnet före rengöring. Foto: Helén Sjökvist.



Figur 15. Nälsprickor i putsen på en av "gubbarna". Västra valvets norra sida.



Figur 16. Vapenhus före rengöring.



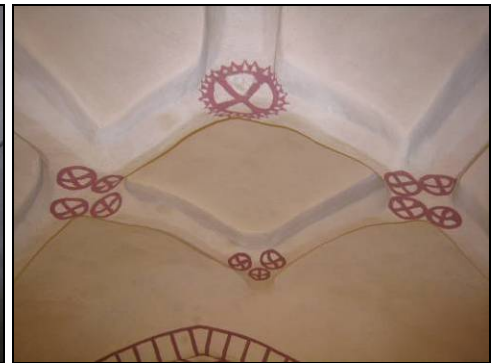
Figur 17. Vapenbuset under rengöring. Mot söder. Foto: Helén Sjökvist.



Figur 18. Pågående rengöring mot väster. Foto: Helén Sjökvist.



Figur 19. Färdigställd rengöring mot öster. Foto: Helén Sjökvist.



Figur 20. Färdigställd rengöring mot norr. Foto: Helén Sjökvist.



Figur 21. Valven under pågående rengöringsarbete. Sett mot koret. Foto: Helén Sjökvist.



Figur 22. I nedre vänstra hörnet syns skillnaden mellan rengjord och icke rengjord yta. Foto: Helén Sjökvist.



Figur 23. Rengöringsarbetet avslutat. Foto: Helén Sjökvist.



Figur 24. Rengöringsarbetet avslutat. Foto: Helén Sjökvist.



Figur 25. Rengörningsarbetet avslutat. Foto: Helén Sjökvist.

## Retuschering av skadade bänkar

Bänkarnas målade ytor hade relativt omfattande skador sedan tidigare, bland annat på grund av hastig och hög uppvärmning från bänkvärmarna. Underlaget av oljespackel hade spruckit och lossnat på flera ställen. Sittytorna var också kraftigt gulnade. Lakunerna skrapades och slipades samt spacklades med polyfilla, ett alkydförstärkt kritspackel. Vissa mindre skador spacklades med ett latexspackel. Orsaken till att man inte ville använda ett linoljespackel för åtgärderna var att det fanns en påtaglig risk för att oljan i spacklet skulle vandra igenom och orsaka en mycket ojämn glans.



Figur 26 och 27. Skador i bänkarnas bemålning. Foto: Helén Sjökvist.



Figur 28 och 29. Spacklingen av bänkarna är utförd. Man anar också den kraftiga gulningen av bänkarnas måleri. Foto: Helén Sjökvist.

## Nya skåp under läktartrappa

De nya förvaringsskåpen har byggts under läktartrappan. Utformningen utgår från läktartrappans spegelindelning. Som ramträ i de nya skåpen har furu använts. I speglarna har använts björkplywood. Skåpen har målats in med linoljefärg i samma kulörer som läktartrappan. Man har även tagit upp den marmoreringsmålning som finns i hela inredningen.

## Nya eldragningar

Nya eldragningar har så långt som möjligt placerats i befintliga kabelvägar. Bland annat har de vägar som fanns under mittgången kunnat utnyttjas.

Ny styrutrustning har placerats i befintlig läktarunderbyggnad. En givare är placerad på läktarunderbyggnadens utsida.

## Övrigt

Den slipning och oljning av golvet som var planerad genomfördes ej då bänkarna inte behövde monteras bort för ställningsbyggandet.

Korfönstret putsades. Sprickor kunde också konstateras i de färgade glasrutorna.



Figur 30. Sprickor i korfönstrets glas. Foto: Helén Sjökvist.



Figur 31. Långhusets västra parti före de nya förvaringsskåpens tillkomst under läktartrapporna. Foto: Helén Sjökvist.



Figur 32. Målning av de nya skåpen under läktartrapporna pågår. Foto: Helén Sjökvist.



*Figur 33. Eldragningarna var sedan tidigare förlagda i mittgångens golv. Foto: Helén Sjökvist.*

*Figur 34. Äldre eldragning i golvet. I fyllningen under golvet finns en hel del putsbitar, möjligen från nedknackningen av den medeltida putsen. Foto: Helén Sjökvist.*

## Utvärdering

Rengöring med gomma pane får anses vara en skonsam metod för rengöring av kalkputs och kalkmålningar. Nya eldragningar har minimerats genom att befintliga kabelvägar kunde utnyttjas.

# Referenser

## Kart- och arkivmaterial

Gröna kartan

Lantmäteriverket. Karta över Östanhede 1833, 19-MÖK-153.

## Otryckta källor

Hammarskiöld, Rolf. 2005. Möklinta kyrka, karakterisering. Västerås stift.

## Litteratur

Ahlberg, Hakon. 2000. *Västmanlands kyrkor i ord och bild*. Borlänge.

Lannergård, Sven. 1979. *Möklinta kyrka*. Avesta.

Sjökvist, Helén. 2005. *Exteriör renovering av Möklinta kyrka 2004*. Västmanlands läns museum, Kulturmiljöavdelningen 2004:B29.

## Tekniska och administrativa uppgifter

Kulturmiljövård Mälardalen nr:	08017
Länsstyrelsen dnr:	433-10925-06 433-10927-06 433-10030-07
Fastighetsbeteckning:	Möklinta prästgård 5:1
Landskap:	Västmanland
Län:	Västmanlands län
Socken:	Möklinta
Kommun:	Sala
Ägare-beställare:	Sala- Norrby-Möklinta kyrklig: samfällighet
Konservator:	Thomas Wängelin Teresia Strömgren
Tillverkning av skåp:	Oves snickeri och inredningar
Elinstallation:	Elinstallationer i Sala AB
Styranläggning:	YIT Sverige AB
Antikvarisk kontroll:	Helén Sjökvist Kulturmiljövård Mälardalen Stora gatan 41 722 12 Västerås